

Digitálne informačné služby SKN Levoča

Végh, Norbert

Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu, Levoča

Úvod

O digitálnych informačných službách Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči (ďalej len SKN) môžeme hovoriť od zavedenia knižnično-informačného systému Libris v roku 1995. Skúsme si zhrnúť niektoré míľniky digitálnych informačných služieb od roku 1996 do dnešných dní. Radi by sme poukázali na to, že vznik **Digitálnej knižnice**, o čo sa usilujeme v súčasnosti, je len logickým vyústením našich doterajších aktivít.

Minulosť

V roku 1997 sme sa vyrovnali tlačiarenskou technikou knižniciam v okolitých štátoch (Praha, Budapešť), ktoré už mali zakúpený tlačiarenský stroj Puma a nahradili sme ručnú tlač kníh a časopisov elektronickou sadzbou. SKN zabezpečila vývoj a realizáciu tlačiarenskeho stroja M-PC prepojeného s osobným počítačom. Dodnes sa na tomto stroji tlačia detské časopisy v Braillovom písme „Naše ráno“ a „Za svetlom“.

V roku 1997 boli naši pracovníci spolu s českými kolegami z Knihovny a tiskárny K.E. Macana v Prahe zaškolení do obsluhy programu na zhotovovanie DAISY kníh I. generácie.

V roku 1998 bol realizovaný projekt webového sídla SKN. Nadácia otvorenej spoločnosti (OSF) poskytla finančné prostriedky na prvé internetové služby: webové sídlo www.skn.sk, e-mailovú adresu skn@skn.sk a digitálny katalóg.

V roku 2000 sa zmodernizovala tlačiarenská technika zakúpením veľkokapacitnej tlačiarne Braillo 400 SR, čím sa zabezpečil zdroj pre plné texty kníh a časopisov, ktoré sa predtým vytlačili v Braillovom písme.

V rokoch 2002 – 2003 uzrel svetlo sveta prvý zvukový digitálny časopis Pohyb a Novet na CD ROM vo formátoch AUDIO CD a MP3, ktoré sa dali prehrávať na klasických CD prehrávačoch a prehrávačoch MP3. Tieto skúšobné časopisy boli doplnené aj plným textom týchto časopisov. Na praktické zavedenie zvukových časopisov vo formáte CD AUDIO si však nevidiaci museli počkať až do konca roku 2006.

V roku 2003 zaviedla SKN pre nevidiacich novú službu, zasielanie časopisov vo formáte TXT a RTF (dostupný aj na CD) pod názvom E-mail balíček.

Významným medzníkom pri digitalizácii zvukových kníh a časopisov bolo pridelenie grantu japonskej vlády na digitalizáciu zvukových štúdií SKN v roku 2003, odkedy sa originály zvukových dokumentov archivujú na audio CD. Súčasne sa zaviedol systém DAISY II. generácie.

DAISY System (Digital Audio-based Information System)

DAISY je štandard pre výrobu novej generácie zvukových kníh nazývanej „Digitálna kniha“. Je produktom japonského konzorcia DAISY a má slúžiť ako celosvetová norma pri nahrádzaní klasickej magnetofónovej techniky v oblasti zhotovovania dokumentov vo zvukovej podobe, prístupných nevidiacim a slabozrakým. Jeho technický princíp spočíva v digitalizácii a komprimácii analógového signálu s využitím výpočtovej techniky a následnom uložení dát na kompaktný disk. Tento princíp umožňuje na jeden kompaktný disk uložiť zvukový záznam v trvaní 20 hod. v monofónnej verzii.

DAISY knihy môžeme počúvať alebo na počítači, alebo na prehrávači Plextalk.

Pri prehrávaní na počítači si môžeme vybrať z troch programov určených na prehrávanie DAISY kníh: Playback pre knihy DAISY I., EaseReader pre knihy DAISY II. a program TPB Reader pre DAISY II., ktorý je dostupný na našej domovskej stránke www.skn.sk

Nedávna minulosť (rok 2006)

Zvukové knihy na Audio CD (predovšetkým rozprávky pre deti) spestrili v roku 2006 ponuku zvukových dokumentov SKN. Tak isto boli v tomto roku zrealizované prvé zvukové knihy vo formáte MP3.

V tomto roku sme veľa úsilia vložili do realizácie nového webového sídla SKN www.skn.sk, kde sme sprístupnili aj časopisy Nový život z nášho archívu za rok 2005 vo formáte MP3. Medzi naše priority sme zaradili to, aby webové sídlo SKN bolo pre nevidiacich naozaj prístupné podľa požiadaviek iniciatívy Blind Friendly Web. Naše úsilie bolo úspešné. V súťaži o najlepšie webové sídla knižníc na Slovensku - Top Web Lib 2005 získala naša knižnica prvé miesto v kategórii vedeckých a špeciálnych knižníc (Makulová 2006). Prístupnosť webového sídla potvrdila aj Únia pre nevidiacich a slabozrakých Slovenska udelením certifikátu o prístupnosti stránky nevidiacich druhej úrovne a obsadili sme popredné miesto aj v hodnotení webových sídiel podľa metodiky Blind Friendly Web (www.blinfriendly.sk). Do tretice: naše webové sídlo splnilo Štandardy IS verejnej správy podľa výnosu Ministerstva dopravy, pôšt a telekomunikácií Slovenskej republiky zo 14. júla 2006 č. 1706/M-2006 o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy.

V roku 2006 sme realizovali pilotný projekt "Sprístupnenie zvukových kníh v digitálnej forme nevidiacim a slabozrakým používateľom prostredníctvom webového sídla Slovenskej knižnice pre

nevidiacich Mateja Hrebendu", ktorý bol podporený [Ministerstvom dopravy, pôšt a telekomunikácií SR](#). Cieľom projektu bolo sprístupniť prvé knihy pre nevidiacich a slabozrakých používateľov vydávaných SKN prostredníctvom webového sídla SKN v digitálnej forme za účelom zníženia informačného deficitu tejto skupiny obyvateľstva. Prístup musel byť zabezpečený tak, aby tieto elektronické zdroje mohli využívať výhradne nevidiaci a slabozrakí používatelia z webového sídla www.skn.sk. Sprístupnenie zvukových kníh bolo zabezpečené ochranou prístupu (meno a heslo) a ochranou obsahu systémom DRM – Digital Rights Management = Digitálna správa práv, čím sa zabezpečila ochrana pred neoprávneným šírením zvukových kníh, ktoré sú určené pre nevidiacich. Realizáciou projektu sme umožnili technické sprístupnenie všetkých zvukových dokumentov SKN, ktoré vznikli po roku 2003. Naše úsilie by však vyšlo nazmar bez pomoci Nadácie SPP, ktorá nám poskytla finančné prostriedky na zakúpenie servera, na ktorom sú uložené naše prvé digitálne zvukové knihy prístupné cez internet.

Budúcnosť = digitálna knižnica

Od začiatku roku 2007 sme naše aktivity začali označovať pojmom Digitálna knižnica. Prečo? Našou snahou do budúcnosti je sprístupniť na našej webovej stránke:

- všetky nové zvukové knihy, ktoré vznikajú v našich digitálnych štúdiách a zabezpečiť ich systémom WMA DRM 10 tak, aby bol dodržaný Autorský zákon a aby sme zabezpečili ich šírenie výhradne medzi nevidiacimi a slabozrakými používateľmi,
- retro – digitalizácia zvukových kníh, aby sme sprístupnili kultúrne dedičstvo pre našich nevidiacich a slabozrakých používateľov, ktoré sú doteraz uložené na starých analógových pásoch a kazetách. Bez odbornej digitalizácie by boli nenávratne zničené.
- zvukové časopisy vo formáte MP3,
- knihy a časopisy, ktoré boli vydané v Braillovom písme, vo formáte TXT,
- DAISY knihy.

V budúcnosti by sme chceli čo najviac spopularizovať nové digitálne informačné služby SKN formou prezentácií, predvádzaní a školení pre nevidiacich. Budeme radi, keď naši používatelia budú počúvať naše zvukové knihy pomocou počítača napojeného na internet, ale aj v prehrávačoch MP3 a mobilných telefónoch. Predpokladáme ďalšie rozširovanie digitálnych časopisov v takzvanom digitálnom balíčku časopisov vo formáte TXT a RTF, ale aj vo formátoch MP3 a audio CD. Predpokladáme ďalšie rozširovanie diskovej kapacity servera s našimi knihami.

Veľkou výzvou pre našu knižnicu bude prechod a zvládnutie knižnično-informačného systému tretej

generácie (KIS3G) – Virtua a zabezpečenie profesionálneho archívu pre našu Digitálnu knižnicu. V súčasnosti má naša knižnica uložené originály zvukových dokumentov na vyše 7 500 nosičoch CD. Naše dáta zaberajú priestor cca 3 TB, čo je približne dvojnásobok oproti dátam Slovenskej národnej knižnice v Martine.

Bibliografické odkazy:

1. VÉGH, Norbert – POTOCKÝ, Erik: Tvorba webových stránok knižníc. Martin : SNK, 2006. ISBN 80-89023-92-4.
2. MAKULOVÁ, Soňa. 2006. Vyhodnotenie súťaže TOP WebLib 2005 o najlepšie webové sídlo knižnice. In ITlib. Informačné technológie a knižnice [online], 2006, č. 2, [cit. 2007-03-05]. Dostupné na internete <<http://www.cvtisr.sk/itlib/itlib062/makulova.htm>>. ISSN 1336-0779.